

De mening van experts over familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling

ONDERZOEKSRAPPORTAGE

Studenten:	Gerjanne Veenstra (384022) en Julia Tiemersma (339995)
Studie:	Hbo-verpleegkunde Hanzehogeschool Groningen
Studiejaar:	3 en 4
Module:	Analyseren en verbeteren van zorg
Osiriscode:	HVVB18MAV
Opdrachtgevers:	Geertjan Emmens (Lectoraat Integrale aanpak kindermishandeling) Susan Ketner (Lector Integrale Aanpak Kindermishandeling) Marie-Louise Luttik (Lectoraat familiezorg)
Docentbegeleider:	Geertjan Emmens
Periode:	Februari 2020 tot Juni 2020
Inleverdatum:	5 juni 2020

Samenvatting

Bij vermoedens van kindermishandeling zijn de zorgprofessionals in Nederland sinds 2013 verplicht om de stappen van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling te doorlopen. Als er sprake is van kindermishandeling moet er hulp worden geboden aan het kind, de pleger en de ouders, apart, al dan niet gezamenlijk. Binnen de meldcode en in de aanpak van kindermishandeling worden deze gesprekken aangegaan, maar veelal apart. De vraag vanuit twee lectoraten is, op welke wijze professionals familiegesprekken kunnen voeren bij casuïstiek kindermishandeling en welke rol kunnen de verschillende gezinsleden (in het bijzonder slachtoffer en pleger) tijdens het familiegesprek hebben. In opdracht van Susan Ketner, Lectoraat Integrale aanpak kindermishandeling en Marie-Louise Luttik, Lectoraat Familiezorg richt deze onderzoeksrapportage zich op wat de meningen van experts zijn over de inzet van familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de mogelijkheden van de toepassing van familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling. Dit wordt in kaart gebracht door meningen van experts te verzamelen. Met de uitkomsten hiervan kunnen mogelijke aanbevelingen worden gedaan over de wijze waarop familiegesprekken kunnen worden gevoerd bij casuïstiek kindermishandeling. De vraagstelling luidt als volgt: “Welke mening hebben experts over het wel of niet toepassen van familiegesprekken, de inhoud en vorm hiervan als er sprake is van (vermoedens van) fysieke en emotionele kindermishandeling en welke rol kunnen het kind (slachtoffer) en de ouders (waarbij één van hen de pleger is) hierin hebben?”. Dit onderzoek is uitgevoerd volgens een kwalitatieve onderzoeksmethodiek met gebruik van semigestructureerd interviews. De interviewvragen zijn opgesteld naar aanleiding van eerder uitgevoerd onderzoek naar het betrekken van familie bij gesprekken over (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling. De respondenten die deel hebben genomen aan dit onderzoek hebben als werkachtergrond familiegesprekken of kindermishandeling. Deze zijn geselecteerd door het Lectoraat Integrale aanpak kindermishandeling en Lectoraat Familiezorg. De onderzoekers hebben apart van elkaar de gegevens van de interviews geanalyseerd volgens de thematische analyse en software Atlas.ti.

De resultaten van het onderzoek zijn dat familiegesprekken, met het kind en de ouders, een goede aanvulling kunnen zijn bij fysieke- en emotionele kindermishandeling. Maar respondenten geven wel aan dat dit naast de aparte gesprekken moet zijn. Dit betekent een apart gesprek met de ouder en/of apart gesprek met het kind. Dit blijft situatieafhankelijk en afhankelijk van het doel van het gesprek: bespreken van de vermoedens of in gesprek gaan over de mishandeling. Experts raden aan om geen familiegesprek te doen bij vermoedens van kindermishandeling, maar dit in een later stadium te doen. In de beginfase van de professionele relatie tussen de deelnemers en de zorgverlener wordt een familiegesprek afgeraden. Volgens de experts mag er alleen een familiegesprek worden gedaan wanneer er aan de volgende kenmerken wordt voldaan: veiligheid voor alle deelnemers, de zorgverlener is deskundig in het toepassen van een familiegesprek, er is een vertrouwensband tussen de zorgverlener en alle deelnemers hebben een gelijkwaardige rol in het gesprek. Bovenstaande kenmerken kunnen worden behaald door aparte gesprekken te voeren met de ouders (pleger) en met het kind (slachtoffer). Wanneer deze kenmerken zijn behaald kan er een familiegesprek plaatsvinden. Tijdens een (familie)gesprek moeten de ouders vooral in de ouderrol gaan zitten. Tijdens het gesprek is de rol van de zorgverlener onbevooroordeeld, regisserend en stimulerend. De zorgverlener stimuleert de deelnemers om met elkaar in gesprek te gaan. De deelnemers moeten elkaar leren te begrijpen, de pleger kan erachter komen wat de situatie met het kind doet en het kind kan leren waarom de pleger zich zo gedraagt. Dit kan worden bereikt door een familiegesprek aan te gaan.

Het onderzoek maakt inzichtelijk wat de mening van experts is met betrekking tot verschillende onderwerpen naar familiegesprekken bij kindermishandeling. Echter zijn er nog onduidelijkheden die om vervolgonderzoek vragen. Zo is het onbekend hoe de exacte vorm en de volgorde van een familiegesprek, in het geval van fysieke- en emotionele kindermishandeling, eruit moet zien. Daarnaast liepen de meningen van de experts uiteen betreft de training die een deskundige moet hebben gevolgd zodat de zorgverlener bekwaam wordt in het voeren van een familiegesprek binnen kindermishandeling. Ook waren de meningen verdeeld over hoe oud het kind kan zijn om aan het gesprek deel te nemen.

Voorwoord

Voor u ligt de onderzoeksrapportage over familiegesprekken bij kindermishandeling, geschreven door Gerjanne Veenstra en Julia Tiemersma. Deze rapportage is geschreven in het kader van de module analyseren en verbeteren van zorg (AVZ) voor de opleiding hbo-verpleegkunde aan de Hanzehogeschool Groningen. Het doel van dit onderzoek is het inzichtelijk krijgen of familiegesprekken inzetten bij (vermoedens van) kindermishandeling een goede methode is. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Susan Ketner, Lectoraat Integratie aanpak kindermishandeling en Marie-Louise Luttik, Lectoraat Familiezorg. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode van Februari 2020 tot Juni 2020.

Wij willen graag onze opdrachtgevers Susan Ketner en Marie-Louise en docentbegeleider Geertjan Emmens bedanken voor hun begeleiding, inzet en feedback tijdens dit onderzoek. Ook willen wij Ida Tuin bedanken voor het nalezen van onze onderzoeksrapportage.

Wij wensen u veel leesplezier.

Julia Tiemersma en Gerjanne Veenstra.

Groningen, 5 juni 2020

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
Voorwoord	2
Inleiding.....	5
Hoofdstuk 1: Probleem-, vraag- en doelstelling.....	8
1.1 Probleemstelling	8
1.2 Doelstelling	8
1.3 Vraagstelling.....	8
1.4 Definiëring begrippen.....	8
Hoofdstuk 2: Onderzoeksmethodiek.....	9
2.1 Onderzoeksdesign.....	9
2.2 Onderzoekspopulatie en steekproef.....	9
2.3 Instrument	10
2.4 Dataverzameling.....	10
2.5 Data-analyse	10
2.6 Betrouwbaarheid	11
2.7 Validiteit.....	11
Hoofdstuk 3: Resultaten	12
3.1 Thema: Vorm en inhoud familiegesprek	12
Meldcode	13
Veiligheid en onveiligheid	13
Inhoud familiegesprek	14
3.2 Thema: Rollen van alle deelnemers	15
Rol ouder & pleger	15
Rol van het kind/slachtoffer	15
Rol gespreksleider	16
3.3 Thema: Doel en opbrengst van een familiegesprek bij kindermishandeling.....	18
Doel van het familiegesprek bij emotionele en fysieke kindermishandeling	18
Opbrengst van het familiegesprek bij emotionele en fysieke kindermishandeling	19
3.4 Thema: Belemmerende- en bevorderende factoren.....	20
Belemmerende factoren bij het voeren van een familiegesprek.....	20
Bevorderende factoren bij het voeren van een familiegesprek	20
Hoofdstuk 4: Discussie.....	22
4.1 Inhoudelijke discussie	22
Belang onderzoek	22
4.2 Methodologische discussie	22
Zwakke punten	22
Sterke punten	23
Hoofdstuk 5: Conclusie & aanbevelingen	24

5.1 Conclusie	24
5.2 Aanbeveling.....	25
Literatuurlijst	26
Bijlage I – Vragenlijst interview.....	29
Bijlage II – Brief uitnodiging voor deelname onderzoek.....	30

Inleiding

In Nederland is vastgesteld dat er in 2017 tussen de 90.000 en 127.000 kinderen en jongeren te maken hebben gehad met een vorm van kindermishandeling waarbij professionals deze hebben gesignaleerd (Alink, Prevoo, Van Berkel, Linting, Klein, Velderman & Pannebakker, 2018).

In de Jeugdwet artikel 1.1 wordt kindermishandeling beschreven als: 'elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel' (Jeugdwet, 2014).

Uit de derde Nationale prevalentiestudie mishandeling (2018) komt naar voren dat emotionele- en fysieke verwaarlozing naar schatting het meest frequent voorkomt bij kinderen in Nederland. Hierna volgen emotionele mishandeling, fysieke mishandeling en als laatste seksueel misbruik. Bij 29% van de kinderen en jongeren die slachtoffer zijn geworden van mishandeling is er sprake van meer dan één vorm van mishandeling (Alink et al., 2018). Een vergelijkbaar onderzoek in Noorwegen bevestigt deze conclusie. Hier kwam naar voren dat lichamelijk geweld, gecombineerd met psychisch geweld aanwezig is bij meer dan driekwart van alle gevallen. Bij de resterende gevallen was er alleen sprake van psychisch geweld (Flåm & Handegård, 2015). Bij 96% van mishandeling van kinderen en jongeren is de pleger een biologische ouder. Bij 6% van de gevallen was één van de stief- of pleegouders de pleger. Er waren geen vermoedens gemeld waarbij één van de plegers een adoptieouder was. Er komt naar voren dat de meest frequente plegers van kindermishandeling de biologische moeders zijn. Vaders zijn de pleger in 62% van de gevallen (Alink et al., 2018).

Wanneer een professional, die werkzaam is in de gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdhulp of justitie, vermoedens heeft van kindermishandeling, is hij/zij verplicht om dit te melden via de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (Rijksoverheid, z.d.). Deze meldcode is in het leven geroepen om handvatten te geven aan professionals die met kindermishandeling te maken hebben. De stappen van de meldcode zijn onderstaand te zien. Bij de derde stap wordt een gesprek tussen de professional met de cliënt gepland (Rijksoverheid, z.d.). Er wordt van de professional verwacht dat (met het gezin of apart van elkaar) een gesprek zal worden aangegaan over de vermoedens van kindermishandeling (Geurts, Hokwerda, Bouma, Winder & Hoefnagels, 2018). Na het gesprek kan de professional een inschatting maken of er sprake is van kindermishandeling. Wanneer het antwoord ja is, moeten er twee beslissingen worden genomen (zie stappenplan meldcode). Er wordt vaak gekozen om weer in gesprek te gaan met het kind en/of de ouders.

Stappenplan meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld:

Stap 1: Signalen in kaart brengen.

Stap 2: Overleg met een collega en raadpleeg eventueel Veilig Thuis.

Stap 3: Gesprek met cliënt.

Stap 4: Wegen van huiselijk geweld/kindermishandeling.

- Heb ik op basis van stap een tot en met drie een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling?
- Heb ik een vermoeden van acute of structurele onveiligheid?

Stap 5: Neem twee beslissingen:

1. Is melden noodzakelijk?
Melden is noodzakelijk als er sprake is van: acute onveiligheid of structurele onveiligheid.
2. Is hulp verlenen of organiseren (ook) mogelijk?
Hulp verlenen is mogelijk als: de professional in staat is om effectieve/passende hulp te bieden of organiseren, de betrokkenen meewerken aan de geboden of georganiseerde hulp, de hulp leidt tot duurzame veiligheid. Indien hulpverleners op basis van deze punten niet mogelijk is, is melden bij Veilig Thuis noodzakelijk (Rijksoverheid, z.d.)

In de handreiking van "Participatie van kinderen in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling" (Geurts et al., 2018) komt naar voren dat de inspectie het belang van kinderen onvoldoende gewaarborgd vindt in het basismodel van de meldcode en de beroeps specifieke meldcodes. De inspectie Jeugdzorg verwacht dat de professionals bij signalen van kindermishandeling niet alleen over maar ook met het kind gaan praten. Juist ook over de

gebeurtenissen in zijn leven (Inspectie Jeugdzorg et al., 2016). De kinderen (die mishandeld zijn) hebben zelf aangegeven dat er niet, of te laat, met hen is gepraat. De ervaring die de kinderen delen, is dat er te veel naar de ouders en andere volwassenen wordt geluisterd en vooral over de slachtoffers wordt gepraat, ook in het bijzijn van het kind (Donkers, 2015; Pels, Lünemann & Steketee, 2011). Daarnaast heeft het Augeo magazine in kaart gebracht dat er geen concrete handvatten zijn voor professionals wanneer, met welk doel en hoe met kinderen gesproken kan worden. Daarnaast is het onduidelijk hoe het belang van de kinderen kan worden meegenomen in belangrijke beslissingen (Augeo Magazine, 2016).

In het onderzoek van Hartzell, Seikkula & Knorring in Zweden (2009) naar wat kinderen vinden van hun eerste ontmoeting met kinder- en jeugdpsychiatrie, worden eisen opgesteld waaraan een familiegesprek moet voldoen. Deze eisen zijn door kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling opgesteld. De meerderheid van de kinderen geven aan dat zij het prettig/natuurlijk vinden dat de ouders het eerste familiegesprek bijwonen. Ook vinden zij dat de professional de kinderen moet motiveren om antwoord te geven en dat hier ook de ruimte voor moet zijn. Daarnaast wordt beschreven wat de houding van de professional moet zijn, namelijk een neutrale houding. Dit betekent dat de professional alle mensen die het gesprek bijwonen accepteert en ook accepteert wat diegene beschrijft en voelt. De professional moet moeilijke onderwerpen op een gevoelige en alerte manier aanpakken en de sessies moeten van korte duur zijn (korter dan 58 minuten) (Hartzell, Seikkula & Von Knorring, 2009).

Vanuit de Hanzehogeschool wordt middels het lectoraat Familiezorg en het lectoraat Integrale Aanpak Kindermishandeling onderzoek gedaan naar onderwerpen uit de praktijk. Het lectoraat Familiezorg doet voornamelijk onderzoek naar familiegesprekken. Tijdens deze gesprekken worden familieleden uitgenodigd voor een gesprek met de zorgvrager en de zorgverlener. Deze gesprekken worden aan de hand van de Richtlijn 'het Familiegesprek' gehouden (Luttik, 2018). De algemene doelen zijn:

- De kracht en kwaliteit van het familie systeem versterken en ondersteunen door de professional;
- Het formuleren van een gezamenlijk doel;
- Het bedenken van een mogelijke oplossing en het zo optimaal mogelijk inzetten van informele en formele zorg;
- Het voorkomen van overbelasting van het familiesysteem;
- Het opstellen van specifiekere doelen en/of zorgresultaten.

Deze doelen kunnen worden toegepast bij verschillende verpleegkundige diagnoses aan de hand van de situatie (Luttik, 2018). Echter is er weinig bekend over het voeren van familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling, zoals de aanpak hiervan en het resultaat van deze gesprekken. De vraag speelt vanuit de lectoraten met wie uit het gezin het familiegesprekken kan worden gevoerd en wanneer dit moet plaatsvinden (Ketner, 2019). Er is geen antwoord op de vraag of er een gesprek tussen het kind en de pleger kan plaatsvinden en wanneer dit mogelijk zou zijn (Van Rooijen, Berg & Bartelink, 2012).

De wijze van de aanpak van kindermishandeling hangt voor een belangrijk deel af van de professionals. Het wel of niet in gesprek gaan en op welke manier met de slachtoffers, plegers en getuigen. Dit maakt het onderzoek naar familiegesprekken bij kindermishandeling verpleegkundig relevant. De verzorgenden, verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten in de zorg behoren tot de beroepskrachten die in de beroepsuitoefening direct of indirect in aanraking kunnen komen met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling (V&VN, 2018). De verpleegkundige kan zich een goed beeld vormen van de eventuele gezinsproblematiek door intensief contact met de zorgvragers. Tot de professionele verantwoordelijkheid behoort het signaleren en aanpakken van dit geweld (V&VN, 2018). In de Bachelor of Nursing staan de canMEDS rollen beschreven die een belangrijk onderdeel vormen bij de opleiding tot hbo-verpleegkundige (Stuurgroep Bachelor of Nursing 2020, 2015). In de rol de Organisator wordt beschreven dat de verpleegkundige deelneemt aan het bevorderen van de veiligheid. Verpleegkundigen hebben een belangrijke rol bij preventie van mishandeling en huiselijk geweld. In de beroepscode wordt vermeld dat een zorgprofessional verplicht is om kindermishandeling te melden bij Veilig Thuis wanneer er vermoedens zijn van kindermishandeling (Stuurgroep Bachelor of Nursing 2020, 2015).

In 2019 is een systematische literatuurstudie gedaan naar het betrekken van familie bij het bespreken van (vermoedens van) kindermishandeling door studenten van de Academie van verpleegkunde aan de Hanzehogeschool Groningen. Deze vraag is opgesteld vanuit het lectoraat Integrale Aanpak

Kindermishandeling en het lectoraat Familiezorg. De vraag luidde als volgt: wat is er vanuit de wetenschappelijke literatuur bekend over het betrekken van familie bij het bespreken van (vermoedens van) kindermishandeling? De conclusie van het onderzoek is dat er weinig bekend is over het betrekken van familie bij het bespreekbaar maken van (vermoedens van) kindermishandeling (Graag & Maduro, 2020). Uit dit onderzoek vloeien verschillende aanbevelingen voort om onderzoek naar te doen, waaronder wat de mening van experts zijn over dit thema.

Het lectoraat Integrale Aanpak Kindermishandeling en het lectoraat Familiezorg hebben samen een vraagstuk opgesteld over familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling, namelijk: welke mening hebben experts over het wel of niet toepassen van familiegesprekken, de inhoud en vorm hiervan als er sprake is van (vermoedens van) fysieke en emotionele kindermishandeling en welke rol kunnen het kind (slachtoffer) en ouders (waarbij één van hen de pleger is) hierin hebben? Aan de hand van deze vraag is er gezocht naar de mogelijkheden om met familie waarin sprake is van (dreigende) kindermishandeling in gesprek te gaan.

Het verslag is opgebouwd uit de volgende hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk staan de probleem-, vraag-, en doelstelling centraal. Ook wordt in dit hoofdstuk de definiëring van begrippen toegelicht. Hierna volgt de onderzoeksmethodiek in hoofdstuk twee. In dit hoofdstuk komen verschillende onderwerpen aan bod die de onderzoeksmethodiek duidelijk maken. In hoofdstuk drie staan de resultaten, die vanuit de interviews naar voren zijn gekomen centraal. In dit hoofdstuk worden de resultaten die gewonnen zijn vanuit de thematische analyse beschreven. Hierna volgt de discussie in hoofdstuk vier. De discussie is in twee delen geschreven, het eerste deel is de inhoudelijke discussie en de tweede de methodologische discussie. Er wordt in dit hoofdstuk kritisch naar het onderzoek gekeken. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk vijf, worden de conclusies en een aanbeveling weergegeven.

Hoofdstuk 1: Probleem-, vraag- en doelstelling

In dit hoofdstuk wordt de probleemstelling, vraagstelling en doelstelling besproken. Daarbij wordt een doelstelling beschreven om een probleem-omschrijving te kunnen vormen. Middels de probleemstelling wordt het doel van het onderzoek duidelijk.

1.1 Probleemstelling

Een belangrijk onderdeel bij (vermoedens van) kindermishandeling is gespreksvoering. Hierbij vormt de aanpak van kindermishandeling tevens een belangrijk onderdeel. Bij (dreigende) kindermishandeling vinden gesprekken plaats waarbij het slachtoffer, de (vermoedelijke) pleger en de familie van het slachtoffer, kunnen worden betrokken. Hierover bestaan nog geen duidelijke instructies. Over de aanpak en de samenstelling van aanwezigen bij de gesprekken is geen duidelijkheid. Literatuur geeft een aanbeveling om onderzoek te doen naar familiegesprekken bij (dreigende) kindermishandeling. Experts kunnen een bijdrage leveren aan de kennis over de aanpak van gesprekken met de pleger en het slachtoffer. Wellicht zal de onderzoeksvraag beter beantwoordt kunnen worden als experts informatie delen over welke rol gezinsleden hebben tijdens een familiegesprek omtrent kindermishandeling.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is om vóór 5 juni 2020 inzichtelijk te maken wat de ervaringen en meningen van experts zijn bij het onderwerp familiegesprekken bij de casuïstiek van kindermishandeling.

1.3 Vraagstelling

Welke mening hebben experts over het wel of niet toepassen van familiegesprekken, de inhoud en de vorm hiervan als er sprake is van (vermoedens van) fysieke en emotionele kindermishandeling en welke rol kunnen het kind (slachtoffer) en ouders (waarbij één van hen de pleger is) hierin hebben?

1.4 Definiëring begrippen

Ouders:

De ouders worden in dit onderzoek gedefinieerd als: biologische ouders, pleegouders, adoptieouders en stiefouders (Vink et al., 2016).

Experts:

Een persoon die gespecialiseerd is in één van de onderwerpen: kindermishandeling en/of familiegesprekken.

Fysieke kindermishandeling:

Hieronder vallen alle mogelijke vormen van lichamelijk geweld tegen een kind, zoals het kind slaan en schoppen (Alink et al., 2018).

Emotionele kindermishandeling:

Hiervan spreekt men als de ouder of andere opvoeders met hun gedrag en houding vijandigheid en afwijzing uitstralen naar het kind (Alink et al., 2018).

Fysieke verwaarlozing:

Ouders of verzorgers dragen onvoldoende bij aan de lichamelijke basisbehoeften. Hierdoor krijgt het kind niet de verzorging waar hij/zij recht op en behoefte aan heeft, gezien de leeftijd. Er kan worden gedacht aan geen medische zorg verlenen of onvoldoende voedsel verstrekken (Alink et al., 2018).

Emotionele verwaarlozing:

Hierbij is er een gebrek aan aandacht voor de behoeften van het kind zoals genegenheid, aandacht en emotionele steun. Voorbeelden hiervan zijn huishoudelijk geweld waarvan het kind op de hoogte is en het niet uiten van positieve aandacht naar het kind (Alink et al., 2018).

Hoofdstuk 2: Onderzoeksmethodiek

In dit hoofdstuk wordt aandacht gegeven aan de onderzoeksmethode. Deze bepaalt de richting, de route en de tussenstappen van het onderzoek. Door het beschrijven van de verschillende begrippen, zoals onderzoeksdesign, onderzoekspopulatie, dataverzameling en data-analyse, wordt duidelijk hoe de onderzoeksmethodiek voor het onderzoek wordt gevormd. Hierna wordt aandacht geschonken aan de begrippen betrouwbaarheid en validiteit met betrekking tot dit onderzoek.

2.1 Onderzoeksdesign

De grondvorm van het onderzoek omtrent familiegesprekken bij kindermishandeling is een kwalitatief onderzoek. Binnen dit onderzoek worden interviews gehouden met experts. Er is gezocht naar de mening die de experts hebben over familiegesprekken bij kindermishandeling. Met deze informatie kan inzichtelijk worden gemaakt of er, en op welke manier, familiegesprekken worden gehouden bij (vermoedens van) kindermishandeling.

Aan het einde van dit onderzoek is een conclusie gevormd over de mening van experts betreft het voeren van familiegesprekken bij casuïstiek kindermishandeling. Er is alleen gekeken naar fysieke- en emotionele kindermishandeling. Hier is voor gekozen omdat uit onderzoek naar voren komt dat dit de meest voorkomende mishandelingen in Nederland zijn (Alink et al., 2018). Daarnaast komt uit het onderzoek van Jensen et al. (2005) naar voren dat kinderen minder geneigd zijn om het gesprek aan te willen gaan met de pleger wanneer er sprake is van seksueel misbruik. Er wordt gevraagd naar de mening van de experts. Dit is de professionele en onderbouwde visie op het onderwerp. Hoe de experts kijken, vanuit hun eigen expertise, naar kindermishandeling en familiegesprekken. In dit onderzoek wordt expliciet gekeken naar de ouders die plegers zijn. Hier is voor gekozen omdat uit onderzoek naar voren komt dat een van de ouders vaak de pleger is (Alink et al., 2018). Daarnaast wordt de leeftijdscategorie (0 – 17) van de Jeugdwet (2014, artikel 1.1) aangehouden voor het kind (slachtoffer). Hier is voor gekozen zodat experts hun mening kunnen geven over de vraag vanaf welke leeftijd een familiegesprek kan worden gevoerd. Het onderzoek wordt uitgevoerd middels half-gestructureerde interviews. Het design van het onderzoek naar de mening van experts over familiegesprekken bij casuïstiek kindermishandeling is een thematische analyse (Verhoeven, 2018).

2.2 Onderzoekspopulatie en steekproef

In dit kwalitatieve onderzoek is geen steekproefkader en ook geen trekking op basis van toeval (inhoudelijke generaliseerbaarheid) van toepassing. Er is gekozen voor een doelgerichte (purposive) steekproef (Verhoeven, 2018). Dit betekent dat de lectoraten Integrale Aanpak Kindermishandeling en Familiezorg aanbevelingen hebben gedaan van mogelijke respondenten voor dit onderzoek. Een inclusiecriteria voor het onderzoek is dat de expert gespecialiseerd moet zijn in één van de onderwerpen: kindermishandeling en/of familiegesprekken.

Om experts uit te nodigen voor deelname aan het onderzoek is een brief geschreven met tekst en uitleg over ons onderzoek, zie bijlage II. Vooraf aan het interview zijn negen mensen aangedragen door de opdrachtgevers en uitgenodigd voor deelname aan het onderzoek. Eén van de negen bovenstaande experts heeft contactgegevens verstrekt van nog een expert, die ook is uitgenodigd voor ons onderzoek. Via het internet hebben de onderzoekers adresgegevens gevonden van een expert over kindermishandeling en is uitgenodigd voor deelname. Deze expert heeft niet gereageerd op de uitnodiging. Daarnaast heeft ook één van de negen mensen die zijn aangedragen door het lectoraat niet gereageerd op de uitnodiging. In totaal hebben negen mensen aangegeven mee te willen doen aan ons onderzoek. Acht experts hebben daadwerkelijk ook meegedaan, één expert is afgezegd toen het verzadigingspunt was opgetreden.

Tijdens een onderzoek bestaat de mogelijkheid dat er een verzadigingspunt optreedt, dan wordt geen nieuwe informatie gehoord door de onderzoekers. In overleg met de opdrachtgevers is voor gekozen om tien experts uit het werkveld te interviewen over familiegesprekken bij casuïstiek kindermishandeling. Tijdens het uitvoeren van de interviews is bij het achtste interview het verzadigingspunt opgetreden.

2.3 Instrument

Binnen dit onderzoek is voor half-gestructureerde interviews gekozen. Er is een interview gehouden met een aantal vragen, zowel open als gesloten. De vragen zijn gekozen aan de hand van literatuur en richtlijnen. Hierdoor krijgen experts iets minder de mogelijkheid om uit te wijden en wordt een duidelijk antwoord verkregen op de vraag. In bijlage I kunt u de vragenlijst vinden.

De interviewvragen zijn vooraf opgesteld aan de hand van bevindingen die naar voren zijn gekomen uit het onderzoek van studenten van de Academie van Verpleegkunde van de Hanzehogeschool Groningen en ander gevonden literatuur. Vanuit de vier wetenschappelijke artikelen die zijn gevonden in het vorig onderzoek worden van knelpunten, waar nog geen informatie over bekend is, vragen gevormd (Graag & Maduro, 2020). Door het onderzoek uit te voeren is er meer informatie verzameld over ervaringen van experts. De interviews duurden ongeveer 30 minuten. De uitwerktijd van de interviews lag tussen de 4 en de 8 uur. Op basis van Bouma (2018) is er voor gekozen om niet voor een langere tijd te kiezen omdat dit niet past binnen de uitwerktijd van dit onderzoek. Een half uur was voldoende om de vragen te stellen. Alleen was het niet mogelijk dat de expert lang of erg uitgebreid over het onderwerp kon vertellen. Anders kwamen de andere onderwerpen niet aan bod. Als het interview langer dan 30 minuten was, zou het ervoor kunnen zorgen dat er meer informatie was gehoord.

2.4 Dataverzameling

De experts zijn gemaild door de onderzoekers met de vraag of zij wilden deelnemen aan het onderzoek. In verband met het Coronavirus is ervoor gekozen om de interviews digitaal af te gaan nemen via skype. Voorafgaand aan het interview werd niet een topiclijst/vragenlijst opgestuurd naar de experts. Wanneer dit wel werd gedaan kon dit een risico zijn dat de vraag werd overdacht, opgezocht in de literatuur of wordt besproken met andere mensen. Hierdoor kon de mening van de expert veranderen.

2.5 Data-analyse

Om de gegevens, die vanuit de interviews zijn verkregen, te organiseren, te coderen en te structureren is ervoor gekozen om een thematische analyse uit te voeren. De interviews zijn door beide onderzoekers gecodeerd. Hierdoor is er gebruik gemaakt van het vier ogen-principe. Hierna hebben de onderzoekers de uitwerkingen vergeleken. Door gebruik te maken van de software Atlas.ti werd er op een diepgaandere manier naar de gegevens gekeken. Het doel was om gegevens van de interviews te interpreteren en te ordenen in het licht van de probleemstelling. Het onderzoek verliep op een cyclische manier; tijdens en na het onderzoek is er telkens gekeken naar de gemaakte keuzes (Verhoeven, 2018).

Allereerst zijn de interviews door één studentonderzoeker afgenomen, door middel van skype. De interviews zijn met toestemming van de respondent opgenomen, de gegevens hiervan zijn door de onderzoekers uitgewerkt. Deze documenten zijn teruggemaild naar de experts om na te lezen, wat *memberchecking* wordt genoemd. Het bovenstaande vergroot de betrouwbaarheid door de kansen op toevallige fouten, die kunnen worden gemaakt tijdens het verwerken van een interview, te verkleinen door de antwoorden te laten lezen door de expert (Verhoeven, 2018). Vervolgens werd er volgens de zes stappen van de thematische analyse de ingewonnen gegevens geanalyseerd (Braun & Clarke, 2006).

6 stappen thematische analyse

Stap 1 is het verkennen van alle gegevens die zijn ingewonnen. Er zijn de zogenaamde relevante tekstfragmenten gevormd.

Stap 2 is het coderen. Bij deze stap werd er van de onderzoeker verwacht om de tekstfragmenten in één woord samen te vatten.

In stap 3 stond het thematiseren centraal. Hierin werd de lijst met codes in thema's geordend.

Stap 4: reviseren en verfijnen. In deze stap werden de thema's en de codes nauwkeurig geëvalueerd en gesorteerd.

Stap 5: vaststellen en structuren. Binnen deze stap werd gekeken of er overeenkomsten waren tussen en binnen de thema's en werd er gekeken naar associaties en/of combinaties.

In de laatste stap, stap 6: presenteren, werden de gegevens gestructureerd en de onderlinge relaties tussen begrippen beschreven.

2.6 Betrouwbaarheid

Binnen het thema betrouwbaarheid staat het vrij zijn van toevallige fouten bij de resultaten centraal. Dit betekent dat het onderzoek herhaalbaar moet zijn. Er is naar gestreefd om op verschillende wijzen de betrouwbaarheid te waarborgen. Namelijk: een proefinterview, het vier-ogenprincipe en de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid.

Er is gebruik gemaakt van het vier-ogenprincipe doordat het onderzoek door twee onderzoekers is geschreven, het gehele onderzoek door beide onderzoekers werd gecheckt en de topic/vragenlijst is vergeleken met twee andere onderzoekers, die samen werken met hetzelfde lectoraat en een soortgelijke onderzoeksvraag hebben. Het analyseren van het onderzoek is door de onderzoekers apart van elkaar gedaan. De onderzoekers zijn nagegaan of zij tot gelijke conclusies zijn gekomen en streefden consensus na, bijvoorbeeld bij het coderen.

2.7 Validiteit

Validiteit hangt samen met de zuiverheid en geldigheid van de onderzoeksmethodiek en resultaten. De onderzoekers hebben nagestreefd dat er bij het onderzoek geen systematische fouten zijn gemaakt. Voorafgaand aan de interviews is een topic/vragenlijst opgesteld, welke is getoetst in het proefinterview met één van de opdrachtgevers. Dit is gedaan om de validiteit van de topic/vragenlijst te vergroten. De instrumentatie is gelaten zoals deze is opgesteld aan het begin van het onderzoek. Tijdens dit interview is vooral gekeken naar de al dan niet duidelijke formulering van de vragen en of skype goede kwaliteit van audio en beeld heeft.

De onderzoekers willen er zeker van zijn dat bij het onderzoek geen systematische fouten zijn gemaakt. De resultaten van het onderzoek zullen intern valide zijn als de juiste conclusies worden waargenomen. Er is geen mogelijkheid om een uitspraak te doen over generaliseerbaarheid. Er is namelijk sprake van een klein aantal experts die worden onderzocht.

Hoofdstuk 3: Resultaten

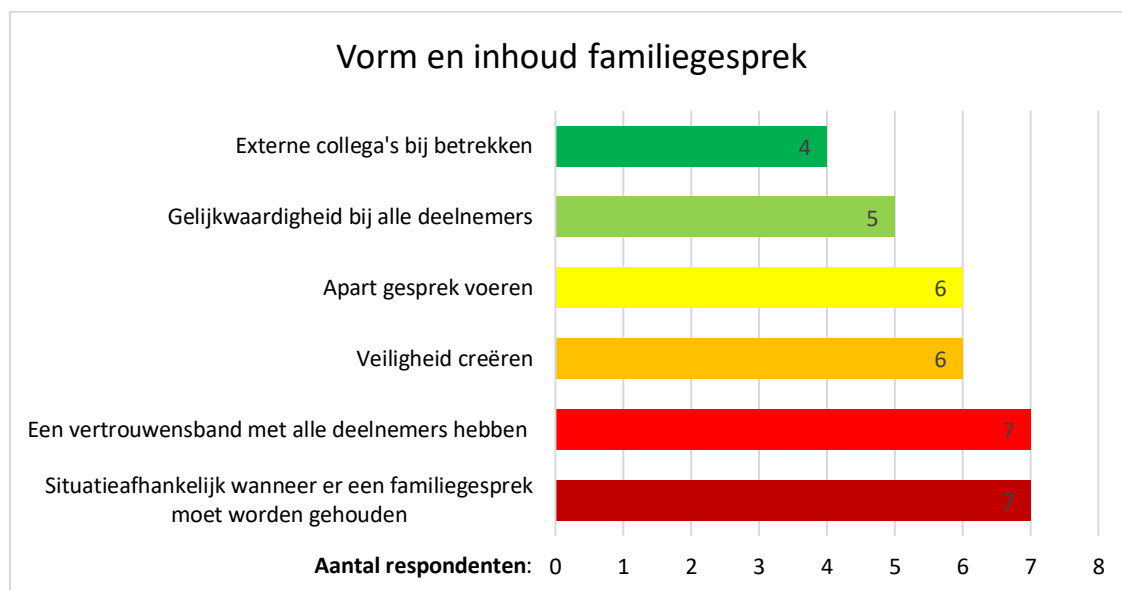
In dit hoofdstuk worden de resultaten onderverdeeld in vijf thema's. Hieronder staan onderwerpen met de bijbehorende mening van de experts. Bij sommige thema's wordt er een grafiek weergegeven. In deze grafiek staat hoeveel experts een mening hadden over dit onderwerp.

Achtergrond respondenten

Acht experts hebben deelgenomen aan het onderzoek. Twee van de acht experts hebben expertise betreffende familiezorg. Zes van de acht experts hebben expertise betreffende kindermishandeling.

3.1 Thema: Vorm en inhoud familiegesprek

Binnen dit thema wordt gekeken naar wat de mening van experts met betrekking tot de vorm en inhoud van het familiegesprek, zie voor een overzicht tabel 1.

Tabel 1 – onderwerpen die belangrijk zijn bij de vorm en inhoud van een familiegesprek

Het toepassen van een familiegesprek is volgens zes experts situatieafhankelijk. Per situatie wordt gekeken of er een familiegesprek of eerst aparte gesprekken moeten gaan plaatsvinden. Waar zit het gezin in het traject? Is het een situatie waarbij de professional de eerste vermoedens uitspreekt of niet? Heeft de pleger al bekend of niet? Wat is het doel van het gesprek? Deze vragen speelden bij de respondenten op en gaan over waar de professional rekening mee moet houden voordat hij/zij de keuze maakt om een familiegesprek te voeren. Het doel van een familiegesprek moet worden vastgesteld samen met de ouders. Dit vereist een zorgvuldige voorbereiding. Eén respondent gaf aan dat in de beginfase van de professionele relatie de zorgverlener geen familiegesprekken zou moeten gaan doen. Ook wanneer er veel agressie is zal de professional eerst een apart gesprek moeten houden. Daarentegen vinden drie experts dat het familiegesprek ook aan de beginfase van het bespreken van (vermoedens van) kindermishandeling kan worden toegepast. Eén respondent geeft aan dat wanneer de professional het gezin al kent, misschien wel eerder een familiegesprek zou kunnen plaatsvinden. Ook gaf een respondent aan dat het voeren van een familiegesprek in de beginfase waardevol zou kunnen zijn: 'Dan laat de professional aan kinderen zien dat erover de kindermishandeling gesproken kan worden: wij zijn niet voor jou of niet tegen jou. We zijn er voor jullie allemaal. Dus dat is een grote meerwaarde.' Eén van de andere drie respondenten gaf aan dat zij zich kon voorstellen dat een familiegesprek bij vermoedens van kindermishandeling een goed neutraal opstartpunt kan zijn, hierdoor kan ook het netwerk inzichtelijk worden gemaakt. De ervaring van een respondent was dat hoe meer mensen aan tafel, hoe beter het werkt. Hierbij kan, bijvoorbeeld de buurman of buurvrouw ook worden betrokken. Wanneer er sprake is van lichte mishandeling geeft een respondent aan dat een familiegesprek in het begin wel goed zou kunnen zijn. Het hele gezin kan dan met elkaar bespreken wat er aan de hand is binnen het gezin.

Meldcode

Een familiegesprek bij vermoedens van kindermishandeling (stap 3 meldcode) toepassen is casusafhankelijk volgens zeven experts. De zorgverlener moet eerst kijken waar het gezin in het proces zit en eerst inventariseren wat de achtergrond en onderliggende problematiek is (bijvoorbeeld een ziektebeeld van de ouder of het kind). Twee experts geven duidelijk aan dat volgens hen er in de meldcode eerst apart met het kind moet worden gepraat: 'Ik vind het heel belangrijk dat je kinderen ook los van hun ouders de kans geeft om te vertellen hoe het met ze gaat en hoe zij de situatie bekijken en beleven.' Wanneer een pleger en melder of de ouders samen niet aan tafel kunnen, vraagt dit om onderhandelen met elkaar wat er mogelijk is.

Een familiegesprek voeren in stap drie van de meldcode is te vroeg volgens vier experts: 'Het is nog een soort onderzoek. Dan vind ik een familiegesprek niet persé gepast.' Een familiegesprek is volgens een expert toepasselijk wanneer er meer zekerheid is dan alleen een vermoeden. Daarbij geeft een expert aan dat een kind niet zomaar alles gaat vertellen. Daarnaast gaf een expert aan dat het een negatieve invloed kan hebben op juridische zaken 'En dan kan je ook wel een heleboel verstoren als het gaat om juridische zaken, om uiteindelijk de bewijslast, uitspraken en die suggestief kunnen zijn, de beïnvloeding van het kind, beïnvloeding van de andere ouder, en angst.' Een expert kan zich voorstellen dat een familiegesprek bij deze stap ook goed kan zijn, naast het hebben van aparte gesprekken. Maar daarbij moet altijd goed worden gekeken naar waar het gezin in het proces zit. De andere experts hebben niet expliciet aangegeven of ze een familiegesprek in stap 3 van de meldcode wel of niet te vroeg vinden.

Veiligheid en onveiligheid

Het onderwerp onveiligheid/veiligheid wordt door veel respondenten tijdens het interview genoemd. De respondenten waren het met elkaar eens dat veiligheid creëren voor alle deelnemers een voorwaarde is voor het voeren van een familiegesprek. Dit kan worden bereikt door aparte gesprekken met de deelnemers te voeren. Wanneer er geen veiligheid is, raakt de professional wellicht mensen kwijt. Deelnemers dienen vertrouwen te hebben in de zorgverlener en er moet transparantie worden gecreëerd. Ouders die zich veilig voelen uiten zich eerder over de mishandeling. Het is belangrijk dat een ouder alles bij de professional kwijt kan. Het hoofddoel tijdens het familiegesprek moet de veiligheid van het kind zijn. Zeven van de acht experts waren het met elkaar eens dat er naast of voorafgaand aan de familiegesprekken ook aparte gesprekken, met kinderen en ouders, moeten plaatsvinden. Echter zijn twee respondenten van mening dat het van de casus afhangt of een kind wordt betrokken bij een familiegesprek. Wanneer precies aparte gesprekken moeten plaatsvinden ligt aan waar je in het proces bent. Daarnaast werd er gezegd dat een apart gesprek als een voorbereiding op een familiegesprek kan worden gezien. Daarbij gaf een andere respondent aan dat de professional met de ouders naar hun eigen kind-ervaringen moet gaan kijken. Daarentegen werd er door één respondent gezegd dat vaak het belang en de veiligheid van het kind op de voorgrond wordt geplaatst, maar dat het belang en de veiligheid van de ouder net zo zwaar zou moeten wegen als die van het kind.

Onveiligheid binnen een gezin wat niet is uitgesproken, krijgt de professional niet zomaar boven tafel. In een familiegesprek schieten ouders daarnaast snel in de verdediging wanneer een kind zijn verhaal vertelt. Een kind voelt zich niet veilig om dan open te spreken. Een respondent gaf aan dat de professional veiligheid kan creëren door mensen eerst apart te gaan spreken, anders gaat niemand de waarheid spreken. Daarnaast kan de professional ervoor zorgen dat er iemand extra in huis zit of er kan volgens twee experts worden gekozen voor een vertrouwenspersoon van het kind die bij het gesprek is. Een (jouw) ingebrachte mentor (jim) of een familielid of juf. Een expert gaf aan dat sociale steun belangrijk is. Een expert gaf ook aan dat het kind niet bij het gesprek aanwezig hoeft te zijn, maar dat het kind iemand aanwijst die voor het kind het gesprek bijwoont. Twee experts gaven aan dat familiegesprekken bij kindermishandeling een systemische aanpak vereist. Hierbij dus ook denkend aan opa's en oma's en broertjes en zusjes.

Vier experts zijn van mening dat een zorgverlener contact moet leggen met een externe collega met ervaring over het onderwerp kindermishandeling, wanneer er sprake is van onbekend vakgebied. De zorgverlener kan overleggen over de situatie en wat de beste manier van handelen is. Twee van deze experts geven aan dat de zorgverlener samen met de externe collega het familiegesprek kan aangaan. De zorgverleners kunnen verschillende posities innemen: de één staat naast de ouders en

de ander naast het kind. Eén van de vier experts die aanmoedigen om externe collega's in te zetten, geeft aan dat een zorgprofessional nooit alleen mag handelen in verband met onbekwaamheid, dit kan onveiligheid met zich meebrengen. De zorgverlener moet zich laten adviseren door mensen die in het onderwerp kindermishandeling gespecialiseerd zijn.

Vijf experts waren het met elkaar eens dat tijdens het familiegesprek de ouders, het kind (slachtoffer) en de zorgverlener gelijkwaardig naar elkaar moeten zijn, geen machtsverhouding bij de zorgverlener en aansluiten op het niveau van het kind. Dit kan worden gedaan door bijvoorbeeld op gelijke hoogte te gaan zitten aan tafel. Daarnaast is het belangrijk om erachter te komen wat de situatie met iedereen doet. Een ouder ervaart de professional vaak als een persoon met meer macht en dit gevoel moet de zorgverlener weghalen bij de ouders.

Eén respondent deelt echter niet de mening over het hebben van geen machtsverhouding tussen de professional en het gezin, de professional moet bereid zijn om de machtspositie te erkennen volgens de respondent. De overige twee andere respondenten gaven geen duidelijke mening over dit onderwerp.

Inhoud familiegesprek

Een expert gaf aan dat een familiegesprek er als volgt uitziet: het begint met kennis maken, het is belangrijk dat de professional bij dit deel een onbevooroordeelde houding aanneemt. De professional moet de mensen op hun gemak stellen en het gevoel geven dat zij alles mogen zeggen. Alle checklists moet de professional aan de kant zetten want dit heeft geen effect op het gesprek. Een expert vond meerdere (niet duidelijk welke precies) uitgangspunten die bij de richtlijn familiegesprek horen een goede toepassing. Een groot deel van de richtlijn familiegesprek zou goed bruikbaar zijn bij familiegesprekken bij (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling en kan als een soort algemeen uitgangspunt worden gezien volgens de expert. Daarnaast gaven twee experts aan dat zij het circulair bevragen in een familiegesprek degelijk zouden toepassen. Quote expert over dit onderwerp: "Circulair communiceren bij de ouders dat is eigenlijk het allerbelangrijkste, zodat ze zelf de eerste stappen zetten om de moeilijke dingen met elkaar bespreekbaar te maken."

3.2 Thema: Rollen van alle deelnemers

Binnen dit thema wordt de mening van de experts beschreven met betrekking tot de rollen die de deelnemers moeten aannemen.

Rol ouder & pleger

Respondenten geven in de onderstaande beschrijvingen aan wat de rol van de ouder en de pleger moet zijn bij gesprekken bij (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling:

De ouder en de pleger (ouder) moeten volgens vier experts in de ouderrol gaan zitten. Eén expert gaf aan dat het goed is om te benadrukken dat er ook goede momenten zijn in het gezin. Een respondent is van mening dat een relatie/verbinding tussen de ouders belangrijk is om elkaar te kunnen ondersteunen tijdens de gesprekken over de kindermishandeling. Het is daarnaast belangrijk dat de ouders echt naar het kind luisteren, uitleggen dat het kind niet schuldig is en het kind geruststellen.

Het is mogelijk dat niet één ouder de pleger is maar beide ouders schuldig zijn aan kindermishandeling. Dat ongemerkt toch ook de andere ouder schuldig is aan kindermishandeling, maar in een lichtere vorm volgens een respondent.

Rol van het kind/slachtoffer

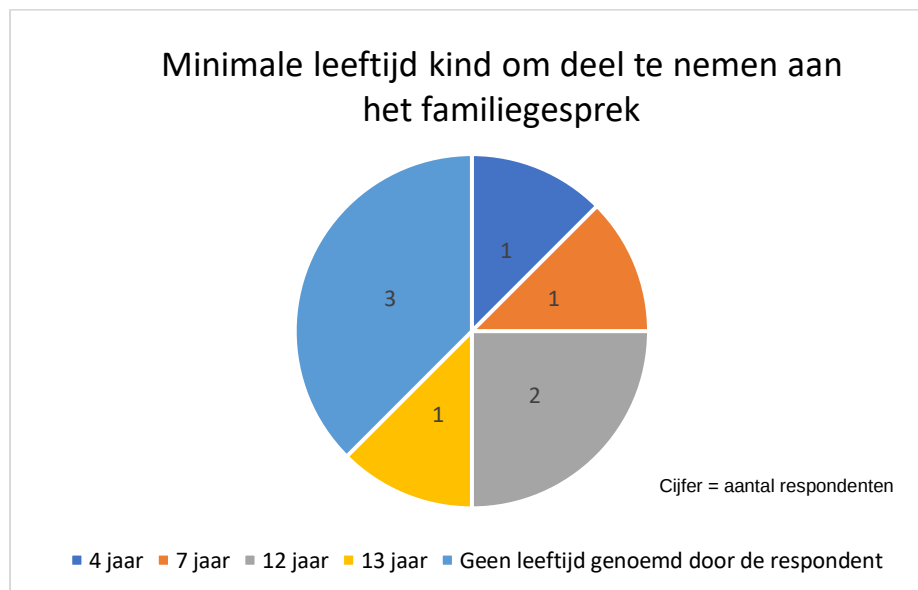
Respondenten geven aan dat de rol van het kind/slachtoffer moet zijn bij gesprekken bij (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling:

- Een kind moet worden gehoord wanneer er sprake is van kindermishandeling vinden zes van de acht Respondenten, dus een kind moet deelnemen aan het gesprek. Drie respondenten van de zes vinden echter dat dit mogelijk is maar op hun niveau.
- Twee van de zes respondenten geeft aan dat het kind zich wel veilig moet voelen om hier over te kunnen praten en dan pas kan deelnemen aan het gesprek.

Er zijn verschillende meningen over vanaf welke leeftijd het kind kan deelnemen aan het familiegesprek:

- o Vanaf 4 jaar (mits op het niveau van het kind), 1 respondent;
- o Vanaf 7 jaar, 1 respondent;
- o Vanaf 12 jaar, 2 respondenten;
- o Vanaf 13 jaar, 1 respondent.

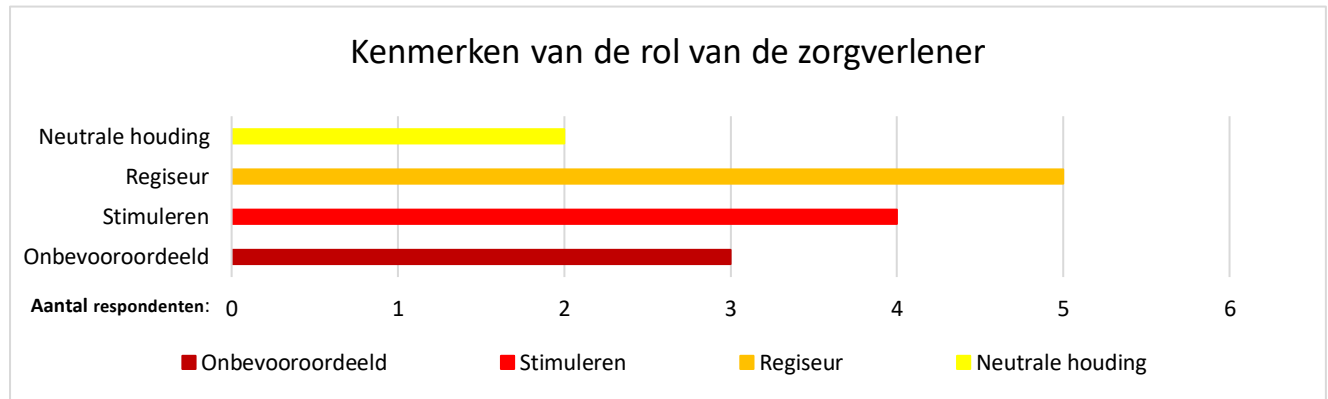
Een andere respondent geeft aan dat je moet aansluiten bij het niveau van het kind. Daarom kan je niet alles in één gesprek doen en zijn aparte gesprekken belangrijk. De overige respondenten hebben geen antwoord gegeven of waren onduidelijk in hun formulering van het antwoord.

Tabel 2 – leeftijd kind voor deelname aan het familiegesprek bij kindermishandeling

Rol gespreksleider

Respondenten geven onderstaand aan wat de rol van de zorgverlener moet zijn bij gesprekken bij (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling, zie voor een kort overzicht tabel 3.

Tabel 3 – rollen die een zorgverlener moet aannemen tijdens een familiegesprek

Deskundigheid

Volgens de experts moet een professional die familiegesprekken voert, bekwaam zijn in het voeren van familiegesprekken, want de deskundigheid van de gespreksleider kan voor wel of geen succes van het gesprek zorgen. Een respondent gaf aan dat deze gesprekken meer door de kinderrechtspsychiater of een psycholoog of een gespecialiseerde therapeut moet worden uitgevoerd. Maar het ligt ook aan het doel van het gesprek welke expertises je nodig bent. De professional moet in staat zijn om onbevooroordeeld en open met mensen in gesprek gaan zonder dat diegene allerlei aannames of allerlei invullingen heeft, drie respondenten zien dit als een rol van een zorgverlener. Daarnaast is het belangrijk om als professionals duidelijkheid te scheppen voor de ouder door uitleg te geven over wat de intentie is van de professional en dat hij/zij de ouder wil helpen. Het is belangrijk om te benadrukken dat het niet de bedoeling is van de zorgverlener dat het kind uit huis wordt geplaatst maar dat de professional er is om te helpen. Wat er wordt besproken tijdens een gesprek kan een professional noteren in een verslag zodat de ouder hierop later kan terug kijken en bevestiging krijgt wat er is besproken. Een respondent geeft aan dat er wel snel alleen door de bril van schuld door de professional gekeken wordt wat niet terecht is tegen over de ouder. Het is belangrijk om ook uit te zoeken wat het kind nodig heeft om weer vertrouwen te krijgen. De professional moet doorvragen op de reden of de aanleiding voor de kindermishandeling, kijken op welke manier de ouders goed voor het kind willen zorgen. Twee van de acht respondenten delen deze mening. Daarbij geven ze aan dat er rekening moet worden gehouden met de beleavingswereld van het kind tijdens het familiegesprek. De taal zal door de professional moet worden aangepast.

Houdingsaspecten

Respondenten geven aan dat professionals moeten proberen zo'n gesprek aan te gaan. Denk out of the box en de ouder vooral het woord geven. Ze geven kenmerken aan over hoe de professional zich moet gedragen. De professional moet proactief zijn, nieuwsgierig zijn, aandachtig luisteren, proberen hoor en wederhoor te krijgen en echt achter willen komen hoe het gaat bij het gezin waar (vermoedens van) kindermishandeling speelt. Eén van de acht respondenten geeft aan dat dit belangrijke rollen zijn van de zorgverlener. Daarnaast moet de professional de deelnemers samen in gesprek laten en niet een leidende rol aannemen. De professional moet kunnen inschatten of mensen klaar zijn voor zo'n gesprek. De ouder moet worden gestimuleerd en aangestuurd worden door de zorgverlener om te helpen de verantwoordelijkheid te nemen. De professional moet benadrukken dat het belangrijk is om samen doelen en afspraken te maken. Hoe wil het gezin bereiken dat het kind veilig opgroeit en wat is daar voor nodig? Dit kan worden behaald door echte interesse te tonen en duidelijk uitspreken dat het een vertrouwelijk gesprek is. Daarnaast kan dit worden behaald door elke keer actief van het voetstuk af te stappen. De professional wordt namelijk vaak op een voetstuk geplaatst omdat hij/zij weet hoe het moet. Drie van de acht respondenten delen deze mening dat de professional daar iedere keer actief van afstapt en duidelijk maakt dat zij samen doelen moeten opstellen. De professional moet wel enige regie hebben over het gesprek anders kan het uit de hand lopen.

Bij de ouder komt vaak de boodschap eerder binnen als het kind tegen de ouder zegt hoe hij/zij zich voelt dan dat de professional het aan de ouder vertelt. Eén van de vijf respondenten geeft aan de non-verbale communicatie van de ouders in de gaten te houden tijdens het gesprek.

Eén respondent geeft aan dat het praktisch is, dat alle gezinsleden (kind en ouders) aanwezig zijn bij dit gesprek. Als je aparte gesprekken gaat voeren dan blijf je achter de feiten aan lopen en is de professional te laat met de interventie. Twee andere respondenten zijn ook van mening dat het waardevol is als iedereen deelneemt aan het familiegesprek. Eén respondent geeft aan dat het belangrijk is om naar het kind te luisteren en te bedenken wat voor het kind in zijn dagelijks leven de eerste winst is of kan zijn die te behalen is.

Vertrouwensband

Veel respondenten (zeven van de acht) vinden het belangrijk om een vertrouwensband op te bouwen met de deelnemers. Dit staat echter zo niet in de meldcode. Daarnaast moeten de deelnemers niet het gevoel krijgen dat ze zich moeten verdedigen wanneer zij met de professional praten over de (vermoedens van) kindermishandeling. Wanneer het (familie-) gesprek met de professional gaat over de daadwerkelijke oorzaak van de kindermishandeling kunnen er emoties ontstaan. Het is aan de professional om ruimte te bieden aan het uiten van emoties.

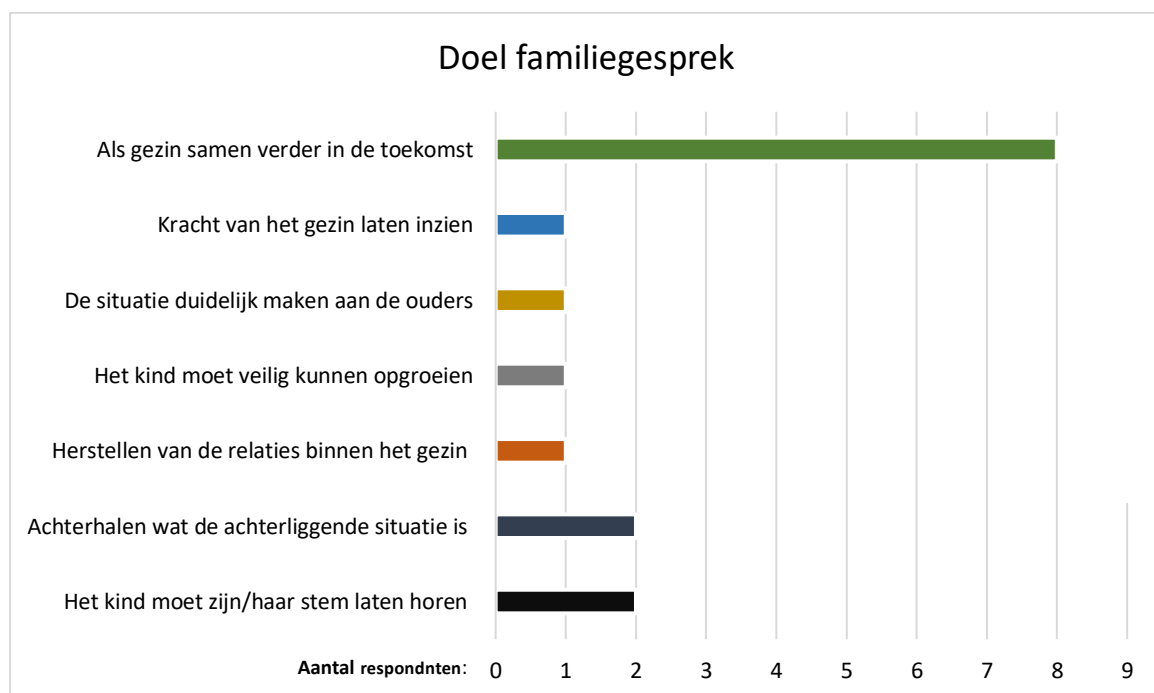
3.3 Thema: Doel en opbrengst van een familiegesprek bij kindermishandeling

Binnen dit thema wordt duidelijk gemaakt wat de meningen van experts zijn betreft het doel en de opbrengst van een familiegesprek, zie voor een overzicht tabel 4.

Doel van het familiegesprek bij emotionele en fysieke kindermishandeling

Er zijn meerdere doelen bij een familiegesprek bij (vermoedens van) kindermishandeling die kunnen worden behaald. Onder andere is het belangrijk dat het kind zijn/haar stem laat horen tijdens een familiegesprek bij vermoedens van emotionele en fysieke kindermishandeling, volgens twee van de acht experts. De ouders en het kind moeten met elkaar hierover in gesprek kunnen gaan. Twee andere respondenten geven aan dat het doel van een familiegesprek bij kindermishandeling is om te achterhalen wat de achterliggende situatie is bij de ouders en het kind. Het is belangrijk dat de professional hier geen oordeel over heeft volgens één van de twee respondenten. Daarnaast is een uitiem doel van het familiegesprek het herstellen van de relaties binnen het gezin, volgens één respondent.

Er worden door de respondenten nog meer doelen benoemd welke belangrijk zijn om te behalen bij een familiegesprek. Een doel van het familiegesprek moet zijn dat het kind veilig kan opgroeien en gelukkig kan zijn. Eén respondent geeft aan dat het belangrijk is dat de professional helpt om de ouder naar zijn slachtofferschap te brengen en inzicht te geven in wat er is gebeurd. Een andere respondent zegt “er is natuurlijk enorm veel kapot gemaakt dus de professional begint eigenlijk met alle stukjes van de grond op te rapen. En maar eens kijken of het lukt of ze naar elkaar durven te kijken en of dat ze naar elkaar hele moeilijke dingen willen vertellen en zeggen”. Vanuit daar is belangrijk dat een kind leert dat er erge dingen kunnen gebeuren, maar dat het het gezin lukt om hier door heen te komen. Eén respondent geeft aan dat het belangrijk is om als professionals het gezin in te laten zien welke kracht ze hebben en dat ze het op den duur zelf gaan doen. Volgens de acht respondenten moet het doel zijn dat het gezin samen verder gaat in de toekomst. Hiervoor is wel gedragsverandering nodig om dit doel te kunnen bereiken. Het is belangrijk dat de ouders en het kind leren om met elkaar te praten. Het is belangrijk om te benoemen aan het gezin dat ze de professionals altijd kunnen bereiken wanneer er sprake is van een dip of veranderende omstandigheden. Ze weten dan dat ze niet alleen verder hoeven, wat vaak een geruststelling is die mensen nodig hebben.

Tabel 4 – doelen bij een familiegesprek bij (vermoedens van) fysieke en emotionele kindermishandeling

Opbrengst van het familiegesprek bij emotionele en fysieke kindermishandeling

Twee van de acht respondenten geven aan dat de opbrengst van het gesprek moet zijn dat er meerdere gesprekken volgen na het eerste gesprek met de familie. De professional moet de volgende keer weer welkom zijn. Het begrijpen van de situatie door de ouder, het kind en de professional is een opbrengst van een (familie)gesprek volgens zes respondenten. Het is belangrijk om als professional de ouder, de pleger en het kind vanuit zijn eigen positie te laten praten, zodat alle verhalen compleet worden. Hierdoor kan de ouder inzicht krijgen in de belevingswereld van het kind. Tevens kan het kind ook beter begrijpen wat er aan de hand is. Soms helpt het als er met het kind over de situatie van de ouder wordt gesproken. Eén van deze zes respondenten geeft aan dat het belangrijk is om tijd te nemen voor dit proces. Ouders leren van verhalen die kinderen vertellen over waar ze tegenaan lopen. Zo zien ze dat het kind iets op een bepaalde manier heeft gedaan maar niet de intentie had om zijn ouders boos te maken. Herverbinden van het gezin is een andere belangrijke opbrengst volgens één respondent, het herstellen van het gewone leven.

3.4 Thema: Belemmerende- en bevorderende factoren

Binnen dit thema staan de belemmerende en de bevorderende factoren bij een familiegesprek centraal.

Belemmerende factoren bij het voeren van een familiegesprek

Een complexe scheiding, verslavingsproblematiek bij de ouder, een ziekte van het kind zoals emotieregulatie problematiek kunnen een belemmerende factor zijn bij het voeren van een (familie)gesprek bij kindermishandeling vinden 3 van de 8 respondenten. Bij deze complexe problematiek moet door de professional worden ingeschat of een kind hieraan moet worden blootgesteld. Eén expert gaf tijdens het onderzoek aan nog aanvulling te willen geven bij welke ernst van mishandeling, de professional welk gesprek kan uitvoeren. Wanneer er zware problematiek speelt, moet de professional eerst het kind ook apart spreken gaf deze expert aan.

Een andere belemmerende factor is dat een kind in onveiligheid hoogst waarschijnlijk niet zijn of haar verhaal zal vertellen door angst of loyaliteit. Kinderen zullen bij een onveilig gevoel waarschijnlijk niet eerlijk zijn wanneer een ouder bij het eerste gesprek aanwezig is. Dit kan komen door het loyaliteitsconflict. Kinderen zijn tevens bang dat door hun verhaal ouders uit elkaar zullen gaan, wat een kind niet wil. Drie van de acht respondenten delen deze meningen. Het is mogelijk dat ouders in een (familie)gesprek wantrouwen uiten wanneer er nog geen band is opgebouwd tussen de professional en de ouders. Als een vertrouwensband niet aanwezig is moet de professional zich afvragen of hij/zij wel de aangewezen persoon is om het gesprek te voeren volgens één van de twee respondenten. Het is belangrijk dat naast de ouders ook de professional met respect wordt behandeld. De professional moet zijn of haar grens aangeven om een gesprek te kunnen voeren met de ouders. Twee van de acht respondenten delen deze mening. Dit kunnen anders belemmerende factoren zijn voor een familiegesprek.

Eén respondent geeft aan wanneer er een lijstje wordt afgewerkt volgens een protocol door een professional bij een familiegesprek, dat er bijvoorbeeld na een aantal minuten een ruzie ontstaat met de ouders. Er wordt dan te veel vastgehouden aan het protocol, terwijl het gesprekverloop vraagt om een andere benadering. De respondent is van mening dat de meldcode hierom vraagt. Een beter idee is om eerst in gesprek te gaan met de ouders en hun vertrouwen in te winnen volgens de respondent. Een andere respondent geeft aan dat wanneer er veel agressie is, dit onveiligheid met zich meebrengt, een apart gesprek is dan essentieel is. Een ongeschikte ruimte kan ook een belemmerende factor zijn volgens een respondent. Wanneer een gesprek uit de hand loopt moeten hulpmiddelen, zoals bijvoorbeeld een personeelspas om de ruimte te kunnen verlaten, aanwezig zijn. Als er wordt gesproken over kindermishandeling gebeurt er bij mensen iets. Hier moeten mensen minder in framen en terug gaan naar de werkelijkheid.

Bevorderende factoren bij het voeren van een familiegesprek

Drie experts waren van mening dat door een goede voorbereiding de veiligheid van alle deelnemers wordt gewaarborgd. Dit doet de professional door van tevoren met de ouders afspraken te maken, het goed voor te bespreken en samen het doel van het gesprek te bepalen. Een andere bevorderende factor is als er een vertrouwensband tussen de professional en ouder is opgebouwd volgens twee van de acht respondenten.

Een expert gaf aan dat het belangrijk is om voorafgaand aan het familiegesprek een traject met ouder/ouders te gaan doen. Maar daar had een andere expert een andere mening over. Die gaf aan dat de professional juist met het kind moet beginnen, kijken of het kind het wel ziet zitten om bij het gesprek aanwezig te zijn. Daarnaast hoeft niet alles te worden besproken met de kinderen erbij. Bijvoorbeeld over hoe de ouder van zijn of haar drankverslaving moet afkomen.

Een andere bevorderende factor is jezelf kennen als professional volgens één respondent. Als professional moet diegene eerst zichzelf goed kennen voordat diegene de ander kan leren kennen. De professional moet kunnen reflecteren op het eigen handelen, dan pas kan een professional dat van een ander (de ouder) vragen. Een bevorderende factor bij een familiegesprek volgens één respondent van de acht is dat een professional de risico's moet kunnen inschatten van herhaling van kindermishandeling en moet weten wat er aan de hand zou kunnen zijn. Eén respondent is van mening dat het fenomeen kindermishandeling moet worden genormaliseerd.

Alle respondenten geven aan dat een training voor de professional in (familie)gesprekken bij emotionele en fysieke kindermishandeling belangrijk is, dit wordt een bevorderende factor genoemd. Sommige respondenten bevelen meerdere trainingen aan. Een expert geeft aan dat een verpleegkundige die eerst als sociaal psychiatrisch verpleegkundige heeft gewerkt de complexere situaties goed aankan en dat dit ook erg helpt in dit soort settingen. De verschillende trainingen of methodieken die door de respondenten worden aanbevolen:

TRAINING

- Words and pictures van signs and savety methode = 3
- Objectiveren = 1
- Beschermjassen = 1
- Een training = 2
- Ouderschapstheorie Alice van der Pas (waaronder buffermodel) = 3
- Dichtbij huis van Iva Bicanic en Richard Korver = 1
- Een specifieke opleiding = 1
- Praktijkboek praten met kinderen over kindermishandeling = 1
- Boek inzicht in overdracht en tegenoverdracht = 1
- Methode familie zorg wat kan ingezet worden bij kindermishandeling = 1
- Jouw ingebrachte mentor = 1

Cijfer = aantal respondenten

Tabel 5 – trainingen die experts kunnen volgen voor familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling volgens de respondenten

Hoofdstuk 4: Discussie

In dit hoofdstuk komen de inhoudelijke discussie en methodologische discussie aan bod. De methodologische discussie wordt aan de hand van zwakke en sterke punten beschreven.

4.1 Inhoudelijke discussie

Dit onderzoek geeft meer duidelijkheid over het toepassen van familiegesprekken bij kindermishandeling. De experts geven aan om bij voorkeur geen familiegesprek toe te passen bij vermoedens van kindermishandeling, maar eerst aparte gesprekken te voeren. Een familiegesprek wordt aanbevolen wanneer er meerdere gesprekken zijn geweest over de kindermishandeling apart met ouder en kind. Er moet zorgvuldig naar de situatie (onderliggende reden van kindermishandeling, zwaarte problematiek, is het gezin al in beeld bij de zorgverlener, is er sprake van vermoedens of is er sprake van duidelijke kindermishandeling) worden gekeken. Ook moet worden ingeschat of het verstandig is om een familiegesprek in te zetten en wanneer. Een gespreksleider moet een neutrale houding aannemen en alle deelnemers aan het gesprek accepteren, ook wat diegene beschrijft en voelt. Dit wordt in het onderzoek naar wat kinderen graag zien in een familiegesprek van Hartzell, Seikkula & Knorring (2009) ook beschreven. Wanneer een familiegesprek wordt toegepast moet dit aan een paar eisen voldoen. Er moet veiligheid zijn gecreëerd door de zorgverlener voor alle deelnemers en de zorgverlener moet een training hebben gevolgd.

Uit het onderzoek Augeo Magazine (2016) kwam naar voren dat zorgverleners geen handvatten hebben hoe zij een familiegesprek moeten voeren. De experts binnen dit onderzoek noemden meerdere trainingen die als doel hebben om de professional handvatten te geven. De meningen van de respondenten zijn hierover verdeeld. Echter gaf de meerderheid de theorie van Alice van der Pas en de methode Words and Pictures van Signs and Savety aan als aanbeveling. Vanaf 2014 tot 2016 is door de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) onderzoek gedaan naar de Signs and Savety methode omdat deze in toenemende mate werd gebruikt in Nederland. Ouders geven aan zich gerespecteerd te voelen en zijn positief over de manier waarop de zorgverlener met hen omgaat (Skrypek et al., 2012). Hulpverleners vinden dat hun vaardigheden verbeteren in het bieden van keuzemogelijkheden en het betrekken van ouders en sociaal netwerk bij opstellen en uitvoeren van het veiligheidsplan (Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2016).

Belang onderzoek

Er is wetenschappelijk weinig bekend over familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling. Dit onderzoek geeft duidelijk weer welke rol de zorgverlener moet aannemen en wat de vorm en inhoud van het familiegesprek ongeveer moet zijn waardoor de kwaliteit van het gesprek verbeterd wordt. Het is onduidelijk voor professionals wat voor soort gesprek er moet plaatsvinden bij de meldcode stap drie (Augeo Magazine, 2016). In stap drie wordt beschreven dat de gespreksleider een gesprek aan moet gaan met de client over de vermoedens van kindermishandeling. Dit onderzoek geeft duidelijkheid over welke vorm van gesprek in stap drie van de meldcode wellicht het beste kan worden gebruikt. Volgens de experts heeft een familiegesprek in stap drie van de meldcode niet de voorkeur. Een familiegesprek kan beter in een later stadium worden toegepast, maar dit blijft situatieafhankelijk.

4.2 Methodologische discussie

Zwakke punten

De interviewer probeerde een onbevooroordeelde houding aan te nemen. Bij sommige interviews werd er meer een suggererende vraag gesteld. Hierdoor is de respondent beïnvloed door de interviewer, wat invloed kan hebben op de validiteit. Er is opgemerkt dat de respondent het dan met de interviewer eens was. Het antwoord was echter wel bruikbaar voor het onderzoek omdat de respondent later wel verduidelijking geeft waarom hij het eens is met de gespreksleider. De onderzoekers kregen niet het idee dat de deelnemers een sociaal wenselijk antwoord gaven. De deelnemers leken op hun gemak gesteld tijdens het interview en leken zich niet ongemakkelijk te voelen door de vragen.

Als eerste hebben de onderzoekers weinig ervaring in het opstellen en het doen van kwalitatief onderzoek. Hierdoor kunnen er fouten zijn ontstaan, wat invloed kan hebben op de betrouwbaarheid en validiteit. Zo zijn de vragen tijdens het interview bij de ene respondent soms anders gesteld dan bij de andere respondent, waardoor de respondent de vraag anders kon interpreteren. Hierdoor kan er een “verkeerd” antwoord zijn gegeven. De onderzoeker vroeg dan om verduidelijking. In sommige gevallen was de conclusie dat het antwoord alsnog niet volledig werd gegeven door de respondent, ook na het vragen om verduidelijking. Dit is ook één van de valkuilen van een semigestructureerd interview.

Daarnaast was een valkuil dat een respondent tijdens het geven van een antwoord een andere richting insloeg. Dit schept onduidelijkheid voor de resultaten. Ook waren sommige antwoorden vaag omschreven waardoor deze niet konden worden gebruikt. Daarnaast gaven veel respondenten alleen kenmerken als antwoord en niet een expliciet antwoord.

Er waren maar twee respondenten van familie­zorg aangezien een verzadigingspunt was bereikt bij acht respondenten. Dit kan ervoor hebben gezorgd dat de mening van familie­zorg niet gewaarborgd werd. Wanneer er meer respondenten met de expertise van familie­zorg hadden deelgenomen aan dit onderzoek had dit tot gevolg gehad dat er meer advies was ingewonnen over de mening van de experts over familie­gesprekken bij kindermishandeling. Tenslotte was er een verschil tussen de antwoorden van de experts familie­zorg en de experts kindermishandeling. Dit komt doordat het verschillende expertises zijn. Daarbij waren er verschillende antwoorden tussen de twee experts van familie­zorg. Eén expert van familie­zorg had namelijk geen ervaring met het onderwerp kindermishandeling waardoor deze de vraag alleen uit hoofde van zijn expertise in familie­zorg kon beantwoorden. De andere expert van familie­zorg heeft wel enige ervaring met het onderwerp kindermishandeling en kon gerichter aangeven wat hij/zij vond over familie­gesprekken bij kindermishandeling.

Sterke punten

Tijdens het onderzoek zijn meerdere keuzes gemaakt die de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek verhogen. Eén van de sterke punten is hoe de opgezette thema's en vragen zijn ontstaan. De vragen voor het interview zijn opgesteld aan de hand van informatie die is verkregen uit eerder onderzoek naar familie­gesprekken bij kindermishandeling. Het onderzoek Graag & Maduro (2020) heeft vier wetenschappelijke artikelen gebruikt om hun resultaten te kunnen beschrijven. Uit deze resultaten en aanbevelingen is inspiratie opgedaan om vragen op te stellen. Een ander artikel wat gebruikt is om de interviewvragen voor dit onderzoek op te stellen is Augeo Magazine (2016). Deze vragen zijn met twee andere onderzoekers, die een vergelijkbaar onderzoek doen, vergeleken. Dit past bij de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. De vragen leken veel op elkaar. Nadat de interviewtopics/vragen waren opgesteld is een proefinterview met een opdrachtgever uitgeoefend. Tijdens dit proefinterview werd gekeken of de vragen duidelijk waren en of het gebruikte hulpmiddel (skype) van goede kwaliteit is. Dit is om de validiteit van de vragen te verhogen.

Een ander sterk punt is dat de geselecteerde respondenten verschillende achtergronden hebben namelijk: familie­gesprekken en kindermishandeling. Hierdoor zijn er verschillende inzichten verzameld van experts. De uitgewerkte interviews zijn naar de respondenten gestuurd. Dit werd gedaan zodat respondenten eventuele kleine aanpassingen konden doorgeven en konden nalezen of zij het met de uitwerking eens waren. Er zijn twee keer kleine aanpassingen gedaan in de uitgewerkte interviews door de experts omdat onder andere bij een genoemde training het woord verkeerde spelling is gebruikt en omdat een genoemde naam niet klopte. De andere experts hebben hun akkoord gegeven voor het gebruik van het interview. Hierna werden de uitgewerkte interviews individueel geanalyseerd middels de thematische analyse. Hierdoor werden de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid en consensus nagestreefd. Allereerst gebruikten beide onderzoekers Atlas.ti. Dit is een software om het analyseren van interviews gemakkelijker, sneller en betrouwbaarder te maken. Atlas.ti is door de onderzoekers gebruikt tot en met stap 3 van de thematische analyse bij interview nummer 4. Hierna zijn alle stappen van alle acht interviews in Word verder gemaakt. Hier is voor gekozen omdat er na vier interviews in Atlas.ti geen overzicht meer was voor de onderzoekers. Wanneer overzicht ontbreekt kunnen er fouten ontstaan. Nadat alle stappen van de thematische analyse door beide onderzoekers in Word zijn gezet, hebben de onderzoekers de resultaten naast elkaar gelegd en gekeken waar de overeenkomsten en verschillen zaten. Door op deze manier te analyseren wordt de betrouwbaarheid verhoogt. Hierover is overleg geweest en zijn de onderzoekers tot de conclusie gekomen welke van de thema's en codes het beste de resultaten weergeven.

Hoofdstuk 5: Conclusie & aanbevelingen

Vanuit de resultaten vloeit een conclusie en aanbeveling voort. In dit hoofdstuk wordt in de conclusie antwoord gegeven op de hoofdvraag. De aanbevelingen sluiten aan op de resultaten en conclusie en nodigt de beroepspraktijk uit tot opvolging en implementatie.

5.1 Conclusie

De vraagstelling van het onderzoek naar familiegesprekken bij kindermishandeling luidde als volgt: “Welke mening hebben experts over het wel of niet toepassen van familiegesprekken, de inhoud en vorm hiervan als er sprake is van (vermoedens van) fysieke en emotionele kindermishandeling en welke rol kunnen het kind (slachtoffer) en ouders (waarbij één van hen de pleger is) hierin hebben?”.

De meningen van respondenten zijn verdeeld betreffende de planning in het traject bij (vermoedens van) kindermishandeling. Daarbij is dit afhankelijk van de situatie. Per situatie wordt gekeken of er een familiegesprek of eerst aparte gesprekken moeten gaan plaatsvinden.

Het doel van een familiegesprek moet worden vastgesteld samen met de ouders. Dit vereist een zorgvuldige voorbereiding. De meeste respondenten geven aan dat in de beginfase van de professionele relatie geen familiegesprek moet plaatsvinden, maar aparte gesprekken met alle deelnemers. Echter kan het familiegesprek in de beginfase een goed neutraal opstartpunt zijn om het netwerk inzichtelijk te maken.

Of een familiegesprek in de meldcode moet worden toegepast is volgens de meeste experts situatieafhankelijk. De professional moet in de fase van de meldcode per situatie bekijken in welke fase het gezin zit en eerst inventariseren wat de achtergrond en problematiek is. Hiernaast is geconcludeerd dat het bij deze stap goed kan zijn om aparte gesprekken vooraf of naast een familiegesprek in te zetten. Een voorwaarde voor het voeren van een familiegesprek is het creëren van veiligheid voor alle deelnemers en het opbouwen van een vertrouwensband tussen de ouders, het kind en de professional. De veiligheid kan worden gecreëerd door aparte gesprekken te voeren met de ouders (pleger) en het kind en door het gesprek goed voor te bereiden. Daarnaast kan het helpen om voor het kind een vertrouwenspersoon bij het gesprek in te schakelen. Het kind moet het gevoel hebben dat het alles kan vertellen in het familiegesprek. In het gesprek moeten alle deelnemers (ouders en kind) gelijkwaardig zijn.

Een belangrijk aspect tijdens het (familie)gesprek is dat de ouders in de ouderrol gaan zitten, ook al is één van hen of zijn beide pleger. De ouder moet vanuit het perspectief als ouder naar de situatie kijken en niet vanuit een andere rol, bijvoorbeeld als pleger. Het is mogelijk dat binnen het gezin niet één ouder de pleger is maar beide. Wanneer er sprake is van kindermishandeling kan het zijn dat het kind tegen de ouder zelf vertelt wat de situatie met hem of haar doet. Dit komt vaak eerder binnen bij de ouders. Wanneer er sprake is van kindermishandeling is het belangrijk dat het kind wordt gehoord, dat hij of zij zijn stem laat horen tijdens een familiegesprek. Echter moet je aansluiten bij het niveau van het kind. Uit het onderzoek komt naar voren dat er verschillende meningen zijn vanaf welke leeftijd het kind kan worden betrokken bij een familiegesprek over (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling, vanaf 4, 7, 12 of 13 jaar. Daarom is het mogelijk dat je niet alles in één gesprek kunt bespreken en aparte gesprekken belangrijk zijn. Het kind moet zich veilig kunnen voelen om te kunnen praten over de mishandeling. Het kan zijn dat het kind zijn of haar verhaal niet wil vertellen door angst of loyaliteit.

Deskundigheid

Uit het onderzoek kwam naar voren dat een professional in staat moet zijn om onbevooroordeeld en open met mensen in gesprek te gaan zonder dat diegene aannames of invullingen heeft. Wanneer er sprake is van onbekend vakgebied kan diegene overleg plegen met externe collega's. De professional moet de deelnemers samen in gesprek laten en niet een leidende rol aannemen. De professional moet kunnen inschatten of mensen klaar zijn voor zo'n gesprek. Er moet een gezamenlijk doel worden opgesteld zodat het duidelijk wordt voor het gezin dat het doel samen moet worden behaald. Wanneer het lukt om mensen met elkaar te laten praten is het de rol van de professional om dit zoveel mogelijk te stimuleren. De pleger moet gestimuleerd en geholpen worden om de verantwoordelijkheid op zich te nemen. Een belemmerende factor bij een familiegesprek bij kindermishandeling kan zijn dat er een aandoening bij de ouder of het kind aanwezig is. Of er is sprake van een complexe situatie tussen de

ouders, zoals bijvoorbeeld een scheiding. Wanneer een lijst volgens protocol wordt afgewerkt kan er na een aantal minuten al een ruzie ontstaan met de ouders. Alle respondenten geven aan dat een training voor de professional in (familie)gesprekken bij emotionele en fysieke kindermishandeling belangrijk is. Wanneer er geen training door de zorgverleners is gevolgd, kan dit belemmerend zijn voor het familiegesprek. Als er geen training wordt gevolgd kan dit onveiligheid met zich mee brengen doordat de professional minder bekwaam is.

De opbrengst van een familiegesprek bij (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling kan zijn dat de ouder begrijpt wat de situatie met het kind doet en dat het kind begrijpt waarom de ouder agressief gedrag vertoont door, bijvoorbeeld psychische klachten. Door een familiegesprek te hebben kunnen de leden uit het gezin elkaar meer begrijpen, doordat onderwerpen met het gehele gezin worden besproken. Een andere opbrengst van een familiegesprek kan zijn dat het gezin werkt aan het herstellen van de relaties binnen het gezin. Daarbij werkt het gezin aan een betere toekomst.

5.2 Aanbeveling

De doelstelling van het onderzoek luidt als volgt: “Het doel is om vóór 5 juni 2020 inzichtelijk te maken wat de ervaringen en meningen van experts zijn bij het onderwerp familiegesprekken bij de casuïstiek van kindermishandeling”. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen er minimale aanbevelingen worden gegeven aan de beroepspraktijk, maar vooral aan de lectoraten Familiezorg en Integrale Aanpak Kindermishandeling. Het geven van aanbevelingen aan de beroepspraktijk wordt bemoeilijkt doordat er meer verdiepende vragen moeten worden gesteld. Dit kan middels een kwalitatief vervolgonderzoek worden gedaan.

Er zijn verschillende onderwerpen die meer verdieping vragen. Het is onduidelijk hoe een familiegesprek binnen fysieke en emotionele kindermishandeling eruit moet zien volgens experts. De experts hebben kenmerken genoemd waaraan het moet voldoen, maar geven geen duidelijke richtlijn of een stappenplan. Daarnaast moet er kwalitatief onderzoek worden gedaan naar welke vorm van gesprek en wanneer het gesprek kan worden uitgevoerd bij vermoedens van kindermishandeling. De antwoorden hierover liepen uiteen.

Uit dit onderzoek komt naar voren dat de experts een training aanbevelen voor een professional wanneer hij/zij in (familie)gesprek gaat met ouders en/of kinderen. Momenteel hebben professionals veelal geen training gevolgd in (familie)gesprekken bij vermoedens van kindermishandeling. Er kan een kwalitatief onderzoek worden gedaan naar welke training de professional zou kunnen volgen. Tijdens het analyseren van de antwoorden kwam naar voren dat er meerdere trainingen werden genoemd door de experts. Als onderzoekers concludeerden wij dat er een aanbod van trainingen is bij gevallen van kindermishandeling, dan wel niet specifiek over familiegesprekken naar kindermishandeling. De aanbeveling is dan ook om verder onderzoek te doen naar welke training geschikt is om te volgen bij familiegesprekken bij kindermishandeling.

Wanneer de vervolgonderzoeken worden uitgevoerd kan er beter worden gekeken naar vormgeving van het familiegesprek bij (vermoedens van) kindermishandeling en naar het trainen van zorgprofessionals die te maken krijgen met vermoedens van kindermishandeling. Het is onbekend wat het financieel-economische toekomstperspectief zal zijn door de hoeveelheid vervolgonderzoeken die nodig zijn voor een potentiële implementatie in de praktijk.

Literatuurlijst

- Alink, L., Prevoo, M., van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M. & Pannebakker, F. (2018). *Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen*. Geraadpleegd op 15 februari 2020, van file:///C:/Users/IDA/Downloads/nationale-prevalentiestudie-mishandeling-van-kinderen-en-jeugdigen.pdf
- Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H., & Peij, S. (2010). *Gedragscode praktijkgericht*. Geraadpleegd op 3 maart 2020, van https://www.marnixacademie.nl/Portals/0/OpenContent/2017-10_Gedragscode_praktijkgericht Onderzoek_def.pdf
- Augeo Magazine. (2016) *Wat zeggen meldcodes over gespreksvoering met kinderen?* Geraadpleegd op 25 februari, van http://www.augeomagazine.nl/nl/magazine/11566/814193/protocollen_die_kinderen_negeren.html
- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., & van der Velden, T. (2018). *Basisboek Kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology, *qualitative research in Psychology*, (druk 2), (pp 77-101). Doi:10.1191/1478088706.
- CCMO. (z.d.). *Uw onderzoek: WMO-plichtig of niet?* Geraadpleegd op 29 februari 2020, van <https://www.ccmo.nl/onderzoekers/wet-en-regelgeving-voor-medisch-wetenschappelijk-onderzoek/uw-onderzoek-wmo-plichtig-of-niet>
- Dijkstra, S., Creemers, H.E., Asscher, J.J., Deković, M., & Stams, G.J.J. (2016). *The effectiveness of family group conferencing in youth care: A meta-analysis*. Child abuse & neglect, 62, 100-110. doi: 10.1016/j.chiabu.2016.10.017
- Donkers, M. (2015). Zó kan hulp aan mishandelde kinderen beter: Tien tips van jongeren. *Right!, Tijdschrift voor de Rechten van het Kind*, 25 (2), 14-15.
- Ensie. (2016, februari). *Expert*. Geraadpleegd op 15 februari 2020, van <https://www.ensie.nl/paul-aelen/expert>
- Flåm, A.M. & Handegård, B.H. (2015). *Where is the child in family therapy service after family violence? A study from the Norwegian Family Protection Service*. Contemporary Family Therapy 37(1), 72-87. doi: 10.1007/s10591-014-9323-5
- Forum Business Research (2015, oktober). *Zes tips voor betrouwbaar en valide kwalitatief onderzoek*. Geraadpleegd op 18 februari 2020, van <https://www.forumresearch.nl/blog/6-tips-voor-betrouwbaar-en-valide-kwalitatief-onderzoek/>
- Geurts, E., Hokwerda, Y., Bouma, H., Winder, L., & Hoefnagels, C. (2018). *Handreiking participatie van kinderen in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Geraadpleegd op 12 februari 2020, van file:///C:/Users/IDA/Downloads/kindermishandeling_2018.pdf
- Graag, M., & Maduro, B. (2020). *Het betrekken van familie bij het bespreken van (vermoedens van) kindermishandeling*. Geraadpleegd op 12 februari 2020, van file:///C:/Users/gerja/AppData/Local/Packages/microsoft.windowscommunicationsapps_8wekyb3d8bbwe/LocalState/Files/S0/4739/Attachments/200207%20Onderzoeksrapportage%20HET%20BETREKKEN%20VAN%20FAMILIE%20BIJ%20HET%20BESPREKEN%20VAN%20(VERMOEDENS%20VAN)%20KINDERMISHANDEL[4748].pdf
- HanzeMediatheek. (2017, oktober). Handleiding Atlas Ti. Geraadpleegd op 10 maart 2020, van https://blackboard.hanze.nl/bbcswebdav/pid-4255856-dt-content-rid-25272526_2/courses/hvvt.1806.avz-u3-18-18/handout%20Atlas.ti%20jun2017_handleiding.pdf

Hartzell, M., Seikkula, J., & Knorrning, & A.L. Von (2009). What children feel about their first encounter with child and adolescent psychiatry. *Contemporary family therapy* 31(3), 177-192. doi: 10.1007/s10591-009-9090-x

Inspectie Jeugdzorg, Inspectie voor de Gezondheidszorg & Inspectie Veiligheid en Justitie (2016). *Casusonderzoek Drenthe. Onderzoek naar aanleiding van het overlijden van een kind*. Geraadpleegd op 3 maart 2020, van <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2016/05/27/casusonderzoek-drenthe---onderzoek-naar-aanleiding-van-het-overlijden-van-een-kind>

Jensen, T.K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S., & Tjersland, O.A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child abuse & neglect* 29 (12), 1395-1413. doi: 10.1016/j.chiabu.2005.07.004

Ketner, S. (2019). Update Lectoraat Integrale Aanpak Kindermishandeling juli 2019. Geraadpleegd op 23 januari 2020 op https://www.hanze.nl/assets/kc-cares/integrale-aanpakkindermishandeling/Documents/Public/HANZE19_0873%20Flyer%20Lectoraat%20Integrale%20Aanpak%20Kindermishandeling.pdf

Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (z.d.). *Informed consent*. Geraadpleegd op 28 februari 2020, van <https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/dossiers/informed-consent.htm>

Luttik, M. L. (2018). *Richtlijn het familiegesprek*. Geraadpleegd op 1 maart 2020, van https://blackboard.hanze.nl/bbcswebdav/pid-4288600-dt-content-rid-26690169_2/xid-26690169_2

Maso, I., & Smalling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom.

NWO. (z.d.). *Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit*. Geraadpleegd op 12 maart 2020, van <https://www.nwo.nl/beleid/wetenschappelijke+integriteit/nederlandse+gedragscode+wetenschappelijke+integriteit>

Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. (2016). *JGZ richtlijn Kindermishandeling*. Geraadpleegd op 1 mei 2020, van <https://assets.ncj.nl/docs/c72e55a4-e045-4e25-a390-0dff5613751b.pdf>

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. (z.d.). *Wat doet NWO?* Geraadpleegd op 24 februari 2020, van <https://www.nwo.nl/over-nwo/wat+doet+nwo>

Pels, T, Lünemann, K. & Steketee, M. (2011) *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Opgehaald op 1 maart 2020, van https://www.verwey-jonker.nl/publicaties/2011/opvoeden_na_partnergeweld

Rijksoverheid. (z.d.). *Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling*. Geraadpleegd op 13 februari 2020, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/meldcode>

Scheepers, P., Tobi, H. & Boeije, H. (2016). *Onderzoeksmethoden* (9^e druk). Amsterdam: Boom uitgevers.

Stuurgroep bachelor of nursing 2020. (2015, januari). *Bachelor nursing 2020*. Geraadpleegd op 2 januari 2019, van <http://www.verpleegkunde.net/assets/bachelor-nursing-2020-4.0.pdf>

Skrypek, M., Idzelis, M., & Pecora, P. (2012). *Signs of Safety in Minnesota: parent perceptions of a child protection Signs of Safety experiment*. St. Paul NM: Wilder Research.

Verhoeven, N. (2018). *Wat is onderzoek?* Amsterdam: Boom uitgevers.

Vink, R., de Wolff, M., Broerse, A., Heerdink, N., van Sleuwen, B., & Kamphuis, M. (2016). *JGZ richtlijn Kindermishandeling*. Geraadpleegd op 16 februari 2020, van <https://www.ncj.nl/richtlijnen/alle-richtlijnen/richtlijn/kindermishandeling>

V&VN. (2018). *Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling*. Geraadpleegd op 25 februari 2020, van <https://www.venvn.nl/media/ozmlihjq/venvn-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling-2018.pdf>

Bijlage I – Vragenlijst interview

1. Zou u kort kunnen uitleggen wat u in uw werk doet en welke relatie u heeft met betrekking tot kindermishandeling/familiezorg en/of gesprekken met gezinnen.
2. Welke ervaring heeft u met gesprekvoering of familiegesprekken bij emotionele en fysieke kindermishandeling waarbij het kind (slachtoffer) en de pleger aanwezig zijn?
  - Bent u bekend met de meldcode? In stap drie van de meldcode wordt geadviseerd een gesprek te hebben met de client.
3. Is volgens u bij de stappen van de meldcode een gesprek met het kind en de ouders (pleger) een passende optie als het gaat om (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling? Wat maakt dat u dit vindt?
4. Hoe zou naar uw idee een gesprek met de familie eruit kunnen zien bij (vermoedens van) emotionele en fysieke kindermishandeling eruit en welk advies heeft u hiervoor?
5. Wat zijn de belemmerende factoren van familiegesprekken bij emotioneel en fysieke kindermishandeling? (wat zijn, volgens u factoren zijn die het gesprek lastig kan maken)
Wat zijn de bevorderende factoren van familiegesprekken bij emotionele en fysieke kindermishandeling? (wat kunnen factoren zijn om het gesprek goed te laten verlopen)
6. Wat zou volgens u een zorgprofessional kunnen helpen bij het voeren van een gesprek met het kind (slachtoffer) en de ouders (waarvan één de pleger is)? (richtlijn of training)
  - Wat heeft u zelf nodig om dit soort gesprekken te kunnen doen? (afhankelijk van of de respondent veel of weinig ervaring heeft met gesprekken waarbij slachtoffer en pleger aanwezig zijn)
7. Kan een kind naar uw idee participeren in een familiegesprek? Wie wel en wie niet? En zo ja, hoe dat er volgens u uit zou moeten zien?
8. Hoe zou de rol van de pleger en de andere ouder tijdens een familiegesprek volgens u eruit moeten zien?
9. Wat is de rol van de gespreksleider in een familie bij (vermoedens van) fysieke en emotionele kindermishandeling?
10. Wat zou naar uw idee de opbrengst van een gesprek met pleger en slachtoffer (en familie) kunnen zijn?
11. Heeft u nog dingen die u toe zou willen voegen naar aanleiding van dit interview?

Bijlage II – Brief uitnodiging voor deelname onderzoek

Naam: Gerjanne Veenstra & Julia Tiemersma
Telefoonnummer: 06-40045460
E-mail adres: ge.j.veenstra@st.hanze.nl
j.tiemersma@st.hanze.nl

Plaats: Groningen

Datum: 20 april '20

Aan: ...

Van: Gerjanne Veenstra & Julia Tiemersma

Onderwerp: uitnodiging voor deelname aan onderzoek over gespreksvoering bij kindermishandeling

Geachte mevrouw ...,

Als eerste zouden wij ons willen voorstellen. Wij, Gerjanne Veenstra en Julia Tiemersma, zijn studenten van de opleiding voor hbo-verpleegkundige aan de Hanzehogeschool te Groningen. Wij hebben uw gegevens ontvangen van Susan Ketner, lector integrale aanpak kindermishandeling van de Hanzehogeschool. In februari zijn wij gestart met het onderzoek naar gespreksvoering bij kindermishandeling. Dit onderzoek is in opdracht van het lectoraat Integrale Aanpak Kindermishandeling en het lectoraat Familiezorg. Uit literatuuronderzoek is gebleken dat er weinig bekend is over familiegesprekken bij (vermoedens van) kindermishandeling. Het huidige uit te voeren onderzoek betreft een praktijkonderzoek aan de hand van de volgende vraagstelling: welke mening hebben expert over het wel of niet toepassen van familiegesprekken, de inhoud en vorm hiervan als er sprake is van (vermoedens van) fysieke en emotionele kindermishandeling en welke rol kunnen het kind (slachtoffer) en ouders, waarbij één van hen de pleger is, hierin hebben?

Over dit onderwerp zijn wij op zoek naar de mening van experts. Wij zouden u dan ook graag willen uitnodigen om deel te nemen aan ons onderzoek. Meedoen betekent dat we u graag zouden willen interviewen, wat maximaal 30 minuten zal duren. Met uw toestemming, zouden wij graag het interview willen opnemen zodat wij het kunnen verwerken. De opgenomen fragmenten van de interviews worden na het uitwerken vernietigd. Het uitgewerkte interview zal daarna naar u worden opgestuurd met de vraag of u nog op- of aanmerkingen heeft. De antwoorden op de vragen worden verwerkt in de scriptie, waarbij u anoniem blijft.

In verband met het coronavirus is het helaas niet mogelijk om het interview op locatie te organiseren. Daarom is ons voorstel om het interview via skype/facetime af te nemen. Indien u bereid bent om mee te werken aan ons onderzoek zouden wij graag een datum met u willen inplannen in april/begin mei.

Wij kijken uit naar uw reactie.

Met vriendelijke groet,

Gerjanne Veenstra en Julia Tiemersma
Studenten HBO-verpleegkunde Hanzehogeschool Groningen